

Пројекат је кофинансиран од
Града Краљева

ОД ЛОПАТНИЦЕ ДО СТОЛОВА

Краљево,
децембар 2021.године

Издавач:

Асоцијација за развој Ибарске долине „ИДА
Хајдук Вељкова 1/4, Краљево

Публикација се издаје у оквиру пројекта „Млади истражују од
Лопатнице до Столова“ који је кофинансиран од Града Краљева,
у оквиру програма подршке удружењима.

Садржај

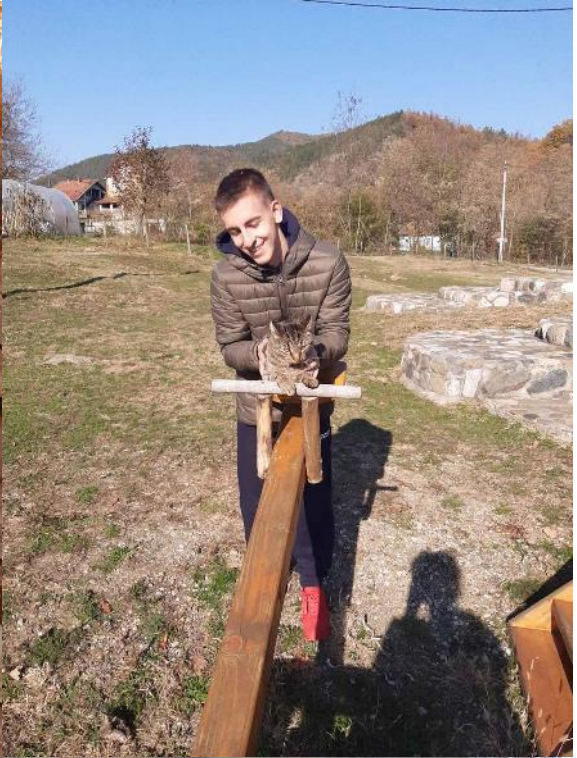
1. Увод	5
2. О Подибру и Надибру	9
3. Лопатница и Толишница	13
4. Гокчаница и Столови	23
5. Аутори и истраживачи	36

1. Увод

Током 2020.године Асоцијација за развој Ибарске долине је отпочела реализацију серије пројеката који имају заједнички циљ да у сарадњи са омладином истражимо подручје Краљева и да своје импресије и налазе поделе са другим младим људима и свима онима који воле природу, културно-историјско наслеђе, људе и обичаје прелепих предела који се налазе на територији града Краљева.

Други у надамо се серији сличних пројеката, пројекат „Млади истражују од Лопатнице до Столова“ је имао за циљ да унапредити знања и видљивост народног стваралаштва, традиције и обичаја локалних заједница Надибра и Подибра, кроз истраживачке активности младих, презентовање јавности и коришћењем у туристичке сврхе.

Град Краљево је у оквиру програма подршке удружењима одабрао пројекат за финансирање и определио је део средстава за његову реализацију.

Истраживање младих је спроведено на територији која се налази у сливу реке Лопатнице и подручју између десне обале Ибра и Столова.

Реализован је истраживачка кампа са 10-так младих, јер због пандемије није била могућа организација догађаја са већим бројем учесника.

Млади су уз стручну помоћ предавача-ментора током истраживачких кампова имали за задатак да истраже културно-историјске, природне и туристичке вредности подручја и да сагласно својим налазима припреме тематске текстове, који су саставни део брошуре која се налази пред вама.

Са надом да је ово само један од корака у упознавању младих са „скривеним“ вредностима Краљева и са жељом да сачувамо од заборава бар део животних прича становника Краљева, потрудили смо се сви заједно пренесемо своје утиске, стечена знања и емоције које смо прикупили заједно током реализације пројекта.

Као уводничар, користим прилику да се захвалим Граду Краљеву и његовим представницима што су омогућили реализацију пројекта са додељеним финансијским средствима. Такође се захваљујем свим становницима подручја који су нам пренели део својих сећања и омогућили нам да „пловимо по прошлим временима“ и да осетимо тешкоће и чари живљења чак 70-80 година у прошлост.

Посебну захвалност изражавам Добривоју Милошевићу Трифкету, који нам је помогао да се упознамо са неколико „бисера у прелепој бисерној огрлици“ Гокчанице.

Такође се захваљујем директорки Светлани и професорицама Мири, Ивани и Ани из Пољопривредно-хемијске школе „Др Ђорђе Радић“ на разумевању, другарству и великом доприносу да наша идеја и труд не буду узалудни и да омогућимо младим људима да упознају своје окружење.

Како завршити уводно обраћање, а не захвалити се онима који су учинили ову брошуру животном, било учешћем у активностима, било писањем текстова који су део ове публикације. Захваљујем се: Софији Ђурић, Милици Красић, Лазару Миљковићу, Игору Поповићу, Марку Лазаревићу и Александру Вилимоновићу. Посебу захвалност дугујем и предавачу Миленку Ђурићу и колегама који су пружили организациону подршку Ивану Вилимоновићу, Марку Кушевији, Мирославу Павловићу Кецу и ветерану планинарства Бинету.

Надам се да ће читаоци ове публикације уживати и сазнати нешто ново о делу територије Подибра и Надибра које се налази на територији града Краљева, људима и врдностима који их красе.

2. О Подибру и Надибру

БОРЦИ УЧЕСНИЦИ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА И
СОЛУНКОГ ФРОНТА ИЗ ТОЛИШНИЦЕ

ОД 1912 - 1918 ГОДИНЕ

ПОГИНУЛИ

БОГДАНОВИЋ ИВКО

БОГДАНОВИЋ ТОМА

БУЛИЈА МИЛОВАН

ВАСОВИЋ ИСАИЛО

ДМИТРОВИЋ ЂОРЂЕ

ДМИТРОВИЋ ИВАН

ДМИТРОВИЋ ЈОВИША

ДМИТРОВИЋ РАДИСАВ

КОТУРОВИЋ ЈЕВРЕМ

ЛАЗОВИЋ ВОИМИР

МАРИНКОВИЋ СЕКУЛА

МАРИНКОВИЋ ТАНАСИЈЕ

МАРИНКОВИЋ БОРИСАВ

МАРИНКОВИЋ КРСТОМИР

МАРИНКОВИЋ НИКИФОР

МИЛИНКОВИЋ САВО

ПРЕЖИВСАИ

ДМИТРОВИЋ ВЕЛИСАВ

КОТУРОВИЋ СВЕТИСЛАВ

ЛАЗОВИЋ СИМЕУН

МАРИНКОВИЋ БУДИМИР

МИЛЕТИЋ РАДОЈЕ

НИКОЛИЋ ТАДИЈА

МИЛЕТИЋ МИЛОВАН

МИЛЕТИЋ РАДОШ

МИЛЕТИЋ ВИТОМИР

НИКОЛИЋ СИМО

НИКОЛИЋ СЛАВОЉУБ

НИКОЛИЋ ЈАНИЋИЈЕ

НИКОЛИЋ АЛЕКСА

НИКОЛИЋ МОМЧИЛО

НИКОЛИЋ ЖИВАДИН

ПЕТРОВИЋ ВЛАДИМИР

ПЕТРОВИЋ ТОМО

РАДОВИЋ МИЛОРАД

РАДОВИЋ МИЛЕНКО

САРИЋ ВОИСЛАВ

САРИЋ ВЛАДИМИР

САРИЋ ВЛАДЕТА

НИКОЛИЋ СТАНКО

ПЕТРОВИЋ РАДОЈЕ

РУДИНАЦ МИЛОМИР

РУДИНАЦ ГВОЗДЕН

ШТАВЉАНИН БОЖИДАР

Река Ибар протиче територијом Краљева у дужини од преко 50 километара и својим током дели ово подручје на две географске целине, на Подибар и Надибар.

Подибар је као географски појам настао после Другог српског устанка. Према подацима из 1831.године, Подибар је дефинисан као Капетанија подибарска, којој је припадало 18 насеља. Подручје Подибра се налази на десној страни реке Ибар, а са јужне стране је ограничено подручјем Гокчанице, а са северне се простире до подручја која обухватају села на десној обали Западне Мораве. Већ 1834.године се Подибар спомиње као Капетанија и то подибаро-самаилска и она је претеча формирања Среза жичког.

Појам Надибар се није помињао ни као географски, нити као управно подручје, сем што је једном приликом споменуто у извештају кнез Николе Костића кнезу Милошу 1818.године. Радослав Љ. Павловић у свом раду „Подибар и Гокчаница“ дефинише подручје Подибра као предео на десној страни реке Ибар, од ушћа реке Дубочице, па до ушћа Ибра у Западну Мораву. Подручје Надибра обухвата подручје од око 300 км². На југозападној страни овог подручја се налазе високе планине Троглав, Чемерно и Ђаково.

Подручје Надибра чине три морфолошке целине. Прва је јужно од реке Лопатнице и састоји се од гломазних брдских предела са заравњеним, а делом и оштрим врховима. Највиши врх је Чемерно (1579 мнв). Друго је брдско подручје на левој обали реке Лопатнице и чине га планине са ниским и заравњеним врховима, од којих се као виши издваја Космајица са 534 м). Трећи део чине равничарски предели поред Ибра и Западне Мораве.

Између планина Троглав и Чемерно, се налазе богати пашњаци и леви планински пејзажи, којима су наденута идилична имена: Равне ливаде, Околац, Краљска итд. На овом простору су биле бачије за летњи боравак стоке и њих су користили становници околних села: Пекчаница, Богутовац, Горња Лопатница и др.

Подручје Надибра је богато термоминералним изворима и треба издвојити оне који су значајни: Богутовачка бања, у Горњој Лопатници и Магличу, док су слабији у Пекчаници, Буковици.

3. Лопатница и Толишница

Лопатница се налази двадесетак километара јужно од Краљева на обронцима шумовите планине Троглава у долини реке Лопатнице смештено је истоимено село Лопатница. Село се налази на надморској висини од 339 м, у предивном окружењу листопадних и четинарских шума и пространих пашњака.

У селу живи око 220 становника који се углавном баве пољопривредом и то воћарством и сточарством. Богата и разноврсна природа, чиста река и сликовит пејзаж учинио је ово место атрактивном туристичком дестинацијом. Тако се велики број мештана определио за сеоски туризам. Изграђени су савремени објекти који се у потпуности уклапају у сеоски амбијент, а пружају угодан боравак и пријатну атмосферу. Локално станивништво је посебно гостопримљиво што боравак у овом селу чини још потпунијим. Једно од тих домаћинстава је кућа Тодорић, са незаборавном домаћицом Жижом.

У селу поред гостопримљивих домаћина и богате кухиње задовољство представљају шетње по шумовитом крају и обилазак знаменитости.

Стари град Богут, налази се на брду Рујаку са којег се пружа поглед на село и његову околину.

Богут, је несумњиво био угледан средњовековни властелин или витез. Град који је Богут подигао на брду звао

се Богутов град, а доцнијим ширењем насеља око града назив је добио шире значење као име Целог насеља. Из турских катастарских пописа видимо да је већ у почетку турске владавине (1476. године) насеље

уписано под именом Лопатнииа. Насеље под именом Богутовац јавља се први пут 1560. године, а затим и 1595. Очигледно је да назив Богутовац потиче још из раног средњег века, али је његово значење имало узак локални значај и односио се на град и део насеља непосредно под градом.

Остаци Богутовог града су веома скромни и понекада ти остаци расути по земљи остављају утисак да газите по калдрми. Једним делом је очуван остатак каменог зида.

Лопатничка Бања поседује природну минералну воду, богату магнезијумом. Лопатничка термо-минерална вода помаже при лечењу многих болести. За лековите изворе у Лопатници зна се одавно. Још 1835. године, у тадашњој Кнежевини Србији, рађена је хемијска анализа ове минералне воде.

На истоименој реци Лопатница налази се већи број купалишта која људи са задовољством користе због чисте воде и пријатне температуре која освежава у летњим врелим данима.

Поред самог Богутовца се налази **Богутовачка Бања**. Богутовачка Бања има два извора лековите минералне воде температуре од 24°C до 27°C. Вода је богата радиоактивним елементима, сумпорводоником и силицијумовом киселином. Позната као “Неуро Бања”, своје епитете о “чудотворној лековитости”, “рају за живце”, “извору новог живота”, стекла је захваљујући делотворној минералној води, изванредној клими без магле, мешања ваздушних струја и наглих промена притиска. Начини лечења су купање у базенима минералне воде уз активан одмор и рекреацију као и пијење лековите воде.

На путу од Лопатнице до Толишнице налази се зграда рудника „Богутовац“ и постројење за прераду руде магнезита, која се допремала

из околних рударских јама. Такође на истоименом путу може се срести већи број ђумурана које се још увек на стари традиционални начин баве производњом ђумура.

Толишница се налази подно планине Чемерно, око 46 километара од Краљева и има око 200 становника. Становништво се углавном бави сточарством и производњом ђумура, а раније док је рудник радио, неки су радили као рудари. Несвакидашња природа, која делује нетакнуто чини ову локацију изузетном дестинацијом. У селу се налази извориште реке Лопатнице, које је због своје скривености од урбаног начина живота и удаљености од било каквих индустријских постројења задржало своју чистоту, па се вода може пити директно са извора. У околини се налази више пећина, које су необележене и некомерцијализоване за посетиоце па вам пут до неке од њих може показати једино неко од мештана села. Неприступачна стаза која је пут до пећине чини посету авантуром. Само храбри, спретни и упорни могу да упознају лепоте пећине и њених становника. Ловачки дом који дуго година није обновљен, без обзира на трагове времена на себи спремно дочекује путнике намернике припремајући традиционална јела од плодова природе и дивљачи.

Радовића пећина се налази на обронцима планине Чемерно, тачније на Дреновачкој коси и удаљена је неких 3-4 километра од центра Толишнице. Име је добила по чобанину који се презивао Радовић, а погинуо је у наведеној пећини, јер је пропао кроз свод на пећини, јер је јој је пришао са горње стране. Прилаз пећини је тешко приступачан и захтева доста напора да се савлада. Али тај напор није узалудан, јер је сама пећина веома интересантна и у њој се налази колонија слепих мишева.

Пећина није истражена и не постоје подаци о димензијама (дубина, улазни отвор...) и другим карактеристикама (температура, постојање накита...) пећине.

Извориште реке Лопатнице (Толишничке реке) се налази испод планине Чемерно у подручју села Толишнице. Она извире као Толишничка река, а потом мења назив у Лопатницу. Својим током се пробија кроз каменито подручје, формирајући мале речне долине у којима су се управо формирали засеоци и села.

Цркве и манастири; Сва насељена места у подручју су имала у прошлости бар по једну цркву, а нека и више, као што је пример Лопатнице са две цркве и манастиром (турски записи потврђују постојање манастира у 16 веку) и Богутовцом који је имао две цркве. Манастир је од стране Турака уништен у 17 веку и данас постоје незнатни остаци, као и солидно очувано монашко гробље.

У селу Толишница постоји црква Свих Светих, која је обновљена на месту претходне цркве. Поред саме цркве се

налазе споменици са именима становника Толишнице који су изгинули током Балканских ратова, 1. и 2. светског рата.

Спомен-крст постављен на врху планине Чемерно у знак сећања погинулих у Првом светском рату када су на том месту, током повлачења српске војске на југ 29. октобра 1915. године вођене јаке борбе између Студеничког и Ужичког одреда, као и Доњовасојевићке бригаде са једне стране, против четири батаљона 10. брдске бригаде Групе Шварц аустроугарске војске.

Ћумуране су значајно заступљене на подручју Толишнице и готово да свако газдинство има бар једну ћумурану, а многе породице и по две ћумуране. Процес добијања ћумура је потпуно традиционална и представља мукотрпан посао, а често због испарења и не баш најздравији.

Биљни и животињски свет у подручју Лопатнице и Толишнице је веома богат и чине га непрегледна шумска пространства, ливаде и пашњаци. Велики број гљива такође краси ово подручје. Од животиња је заступљена и ситна и крупна дивљач, а последњих неколико година је и медвед становник ових подручја. Рибљи фонд је разноврстан и налази се у рекама и речицама у овом подручју. У Толишници се налази и рибњак за производњу рибље млађи.

У Радовића пећини, коју смо посетили се налази колонија слепих мишева. Такође читав потез Лопатнице и Толишнице је богат са гмизавцима, укључујући и змије, како оне неотровне, тако и отровнице.

Сеоски туризам у Лопатници; Подручје Лопатнице последњих неколико година доживљава експанзију, када је реч о сеоском туризму. Туристичка понуда се базира на смештају у етно туризму и сеоском туризму и издваја се неколико веома квалитетних туристичких обејката, као што су:

газдинство Милојевић, Етно село Богут, газдинство Тодоровић (код Жиге), брвнаре Бисер Лопатнице, Оаза мира итд.

На овој локацији налази се планинарска траса „Троглав од Толишнице до Лопатнице“ дужине 12,5 километара, која је интересантна јер се све време креће

гребеном планинских стаза. Најнижа тачка трасе је на 315 м, а највиша на 1178м надморске висине.

Кафана са традицијом; Кафана "Код Мира" важи за ако не најстарију активну, онда је заисгурно између најстаријим кафанама у Србији.

Смештена је на путу Краљево - Рашка, у селу Богутовац. Први власник кафане био је трговац из Београда Сима Матовић, а посао се преносио с колена на колена. По предању, основана је 1827. године, док

наследници, данас седма генерација, тврде да је радила и пре тога, али у нешто другачијем облику.

Да ли сте знали?

Према казивању становника Толишнице, најотровније змије на територији Краљева, па и шире су Дреновачке шарке, које настајују Дреновачку косу, а после њих следи Боросничка шарка.

Људи причају

Према речима **Миладина Филиповића**, становника Лопатнице, живот у селу није баш лаган, јер приходи нису довољни, а нарочито за оне који школују децу. Сеоски туризам се развија поседњих неколико година, али сем периода Короне када је било више туриста, углавном није омогућавао лакше решавање проблема запослености и прихода. У прошлости је велики број локалних становника радио у локалним фирмама у Боготовцу (складиште горива, шумска управа...), али је после бомбардовања 1999.године дошло до затварања ових објеката и губитка радних места.

О животу мештана Толишнице у складу са природом говорио нам је и **Константин Коста Рудинац** који својим причама учини да позавидите слободи живљења, али и да схватите колико је тешко прилагодити се условима средине која у зимским месецима може бити и сурова. Посебна занимљивост је била његова прича о суживоту људи и змија. Током његовог рада у оснвној школи у Толишници, као учитељица је службовала Марија Стошић. У то време су у једној рупи у школском објекту живела два поскока, које је Коста назвао Гаро и Милка. Временом су се змије прилагодиле на људе, као и деца и запослени на њих. Гавро и Милка су излазили у двориште, а деца су се играла са њима. Првог пута учитељица Марија се грдно уплашила, али је временом и она навикла на друштво змија.

Легенде, обичаји и приче

Према казивању нашег водича Косте локално становништво, а посебно деца су веровала да уколико погледају вољену особу кроз крило слепог миша, да ће се она моментално заљубити. Деца су често хватала слепе мишеве и користила их за „завођење“ али резултати нису баш били како су очекивали.

Друго веровање локалног становништва је било везано за реп од гуштера. Према овом веровању особа која поседује гуштеров реп, ће захваљујући томе имати пуно новца.

4. Гокчаница и Столови

Име Гокчанице потиче је словенског порекла настала од речи „гвоздац“. Основа ове речи јесте „гвозд“ што је стари словенски назив за густу букову шуму.

У историјским изворима, назив Гокчаница се среће у неколико облика: у Жичкој повељи (око 1220. године) као Гвочаница, док је у османским изворима бележена као Гвошчаница односно Гошчаница, Гвозчаница, Гвостаница и Г(в)ошаница.

Под називом Гокчаница подразумева се више појмова:

- река Гокчаница
- општина Гокчаница
- село Гокчаница
- рудник Гокчаница
- област Гокчаница.

Река Гокчаница је десна притока Ибра, настаје од Предолске и Рудњачке реке. Окружена је Жарачком планином, Студеном планином, Равном планином, Црним врхом и Жељином. Тече југозападно у дужини око 4 километара и у њу се улива неколико мањих потока. Спада у бистре, хладне и брзе планиске реке.

Општина Гокчаница формирана је 1839. година. Обухватала је територију између реке Ибра све до Црног Врха, Буковика и Жељина. У њен састав су улазила села Церје, Сеоце, Жарче, Добра Буква, Дубово, Попова Река, Рудњак, Заступље, Црвањ, Борово и Равни.

Село Гокчаница сачињавају засеоци Борово, Дубово, Црвањ и Добра Буква. Заселак Црвањ је подељен на два краја: Горњи и Доњи Црвањ. То је територија која се налази са леве стране реке Гокчанице.

Рудник Гокчаница је постојао од друге половине 15. века па све до краја 17. века. У доба турске владавине као царски хас („вилајет рудника Гошчаница“).

Гокчаница је са свих страна окружена планинама и због свог географског положаја била готово вековима изолована од спољног света. Све, тада важније комуникације пролазиле су ван ове области. Насеља су на већим заравнима, док се остала села налазе на странама околних брда. Област Гокчаница је била богата рудним благом што се може закључити на основу сачуваних рударских окна.

Највећи су врхови у средишњем делу: Равни Сто (1375м), Чикер (1325м), Орловац (1068м), Озрен (959м), Витош (755м), Дебело брдо (899м), Бели камен (822м) и Оштра главица (729м).

Основна школа у Гокчаници (Међуречју) је засигурно радила 1879.

године и то је била једна од три школе у Јошаничком срезу у то време. Школа је имала велики значај како за локално становништво, тако и за становнике околних села, па чак и оних „преко брда“ као што је то била Плана. Објекат старе

школе је изграђен између 1881. и 1886.године и слободно се може рећи да је то био један репрезентативни објекат. Школа је шездесетих година прошлог века имала око 500 ученика, да би данас имала свега десетак ученика.

Зграда старе школе у Међуречју се налази у врло лошем стању и поред тога што је под заштитом као споменик културе.

Нови школски објекат је изграђен пре 30-так година.

Цркве и црквшта; На подручју Гокчанице је постојао велики број цркава. Као најзначаније можемо издвојити цркву у Дубову и остатке цркве Благe Марије.

Црква у Дубову је саграђена 1828.године, од слабог материјала, што значи да је била брвнара (податак из књиге Православна српска црква у Књажевству Србији која је штампана 1874.године). Садашња црква сазидаана је 1898. године на темељима старе цркве.

Остаци Цркве Благe Марије у Мирашу су такође битни за историју краја.

Спомен-чесма подигнута у центру Гокчанице, посвећена погинулим учесницима Другог светског рата и жртвама фашистичког терора.

Реке и воденице; Гокчаница је богата водом то. Постоје многобројни извори, чија вода се користи за пиће и друге кућевне потребе па због тога у Гокчаници не постоји пуно бунара. Река Гокчаница настаје од три речице које се сливају са оброна Жељина и

Студене планине, Колске, Предолске и Рудњачке. Богатство водом је условило да је постојао велики број воденица, од којих је већина престала са радом и веома мали број је очуван.

Рударство у Гокчаници; Како је Гокчаница у близини Плана, рударског средишта у средњем веку, јасно је да је једна од битних активности овог краја било и рударство. Низ рударских окана и троскишта се налазе у самом подручју на неколико километара у Међуречју, Рудњаку, Заступљу и Предолама.

Плана и околина; Да би се проучила прошлост Гокчанице, битно је да се познаје прошлост средњовековног рудника Плана. Плана лежи на југозападним обронцима Жељина који се спуштају све до реке Ибар, док се област Гокчаница налази северно од ње. Плана је била средиште привреде целог региона, да је била на челу целог копаоничког рудокопа где су рударство и прерада метала били развијени још од 12. века. Утврђено је да је у Плани било око 600 збијених кућа где је живело око 5000 људи. У Плани су се такође налазили дубровачку трговци који су имали своју цркву. У Плани је експлоатисана руда и прерађивана руда злата, сребра, олова и бакра, док је руда гвожђа вађена у Рудњаку, Заступљу и Предолама. Највећи проблем за топионичаре руде је био недостатак воде због велике надморске висине (око 900м), па је она довођена цевима од печене глине или вадама чак из Колске реке удаљене 6 километара. У Плани је било око 150 километра подземних рударских ходника, 58 топионица. Најнижа топионица се налазила на 670

метара надморске висине, а највиша на 1240 метара. Гвоздена руда у Плани није вађена због лошег квалитета (због присуства мангана), већ је коришћена за израду рударских алата. Много боља гвоздена руда је експлоатисана у области Гокчанице, у Рудњаку, Заступљу и Предолама. Неки рудници су се налазили испод данашњих сеоских кућа. У Предолама налазе се четири топионице гвожђа и две цркве. Једна је била католичка, а друга је била православна што нам говори да су ту живели трговци.

Биљни и животињски свет; Гокчанице је веома богат, али последњих година услед престанка бављења сточарством имамо да се губе воћне врсте које су красиле ово подручје, као што је на пример дрен.

Столови су планина у Србији, југозападно од Краљева, између Ибра, Рибнице и Брезанске реке. Са ње се у свим правцима разилазе притоке поменутих река, које су дубоким долинама рашчланиле планину на дугачке гребене и косе и дале јој у целини звездаст облик. Столови се звездасто спуштају са врхова ка суседним мањим планинама, Озрен (959 м), Витош (755 м), Оштра глава (729 м), Стрменица (678 м) и друге.

Већим делом Столови су под густом шумом и шикаром, посебно северне стране. Јужне стране су претежно оголене или су под пашњацима, нарочито у селу Брезна. Западни обронци Столова формирају источни део Ибарске клисуре, а на њима се налази и тврђава Маглич.

Главни планински гребен је на правцу север-северозапад-југ-југоисток. Највиши врх планине Столови је Камариште 1375 м надморске висине, неки га називају и Равни сто, због платоа на врху.

Често се као највиши врх помиње Усовица, међутим Усовица је само гребен који води ка врху Чикер (1325 м), који је други по висини врх Столова

Остали виши врхови Столова према долини Ибра су Мала Чука (1151 м), Велика Чука (1030 м), Орловац (938 м), а Чукар (1020 м), Тепак (1020 м), Клечак (871 м) су виши врхови према долини Рибнице.

Сматра се да су наши преци у средњем веку искрчили шуме са Столова због тога што је и у околини и на њој било доста рударских копова.

У турским временима такође се није пошумљавало због тога што је овуда пролазио важан пут.

Једино је краљица Јелена Анжујска засадила јорговане у долини Ибра, па се овај део пута и сада зове Долина јоргована.

Главни гробан планине Столови се уздиже благо у дужину од 12 километара, у правцу југоисток-северозапад.

Грбен се завршава камариштем и врхом Усовицом, а само мало даље од њега је превој кога људи зову „седло“. Баш ту, налази се Чикер, што на турском језику значи врх.

Ако се овај део планине посматра са даљине, онда изгледа као да је овај главни гробан потпуно раван и подсећа на сто. Због тога га мештани из околине називају Равни сто, па и читаву планину Столови.

Неки кажу, опет, да је планина добила име по томе што је давно, пре Косовског боја, кнез Лазар волео да дође из Крушевца на ово место како би ловио. Да би удобније ручао и боравио у природи, након лова, слуге су морале да направе дрвене клупе и столове, како би свита са кнезом обедовала.

Близу манастира Жича, у селу по имену Гради, налази се планинарски дом чији је домаћин „Гвоздац јуниор“ – планинарско друштво. Посетиоци могу да обиђу и гроб једног јунака из Првог српског устанка који је запамћен по имену Ђипанда.

На Столовима има извора и воде, али се ова планина ипак сматра сувом. Пошто су стене серпентинског састава и пропустљиве су, водотокови нестају, односно ослабе када су сушна лета.

Испод Столова, недалеко од корита реке Ибар, постоји познати извор термоминералне воде која достиже температуру до 42 степена целзијусових.

Нарцису у походе; Према легенди, нарцис је добио име по грчком јунаку Нарцису који је толико био очаран својом лепотом да је стално гледао у свој одраз на води све док није умро. На том месту израстао је цвет који је назван по њему – нарцис

Сваке године, једне недеље маја месеца, одржава се традиционална манифестација Нарцису у походе. Ова

манифестација окупља велики број планинара и

љубитеља природе из целе Србије и земаља у окружењу, а планина Столови се бели од мирисних нарциса. „Нарцису у походе” један је од најстаријих догађаја овог типа у Србији, настао 1956. године.

Полудивљи коњи са Столова; Столови су једна са ретких планина на којима се можете сусрести са полудивљим коњима. Они су заштитни знак ове планине. Коњи на Столовима су некада били домаће животиње које су лети пуштане на испашу. Последњих неколико деценија су се постепено

осамостаљивали и већ одавно се ни зими не враћају власницима у штале.

Шумари кажу да су формирали крда које предводи неколико пастува и знатно су се прилагодили животу у

дивљини. Упркос томе што су неки коњи остарили и угинули, крдо предвођено легендарним пастувом Мором, у последње две деценије постепено се увећало на педесетак коња.

Од када су жички домаћини на испашу на Столове извели прве коње почетком 80-их година прошлог века, о њима су се испредале најразличитије приче, да ли су питоми, дивљи или полудивљи. У свим причама, пастув Моро има посебно место.

Дошао је као ждребе, са око два-три месеца, са мајком и ту је дан-данас, значи пре петнаестак година и онда је постао господар Столова

На овом гиздавом и поносном лепотану видљиви су трагови небројених двобоја са својим конкурентима у крду, али и са суровим условима и дивљим животињама како би одбранио своје потомство.

Постоји легенда која каже да је славни јунак Милош Обилић, код сточара Петра са Столова тражио једног коња за себе.

Постоје и коњи који имају своје власнике. Ти коњи су чиповани, а власници долазе да их хране и посматрају. Када су тешке и јаке зиме, путеви до коња су завејани и неприступачни, па се храна не може допремити до коња. Тако је, у зиму 2012. год. Када је био велики снег, потпуно био онемогућен прилаз. Људи из удружења направили акцију и успели су да хеликоптерима из МУП-а Србије спусте храну.

Да ли сте знали?

- Гокчаница се први пут помиње у Жичкој повељи из 1220. године којом је Стефан Првовенчани установио властелинство манастира Жиче.
- Најстарија је кућа била „дубача“ једнодељна без прозора и димњака. По облику грађе и начину подизања сасвим слична „шиљи“. „Дубача“ је према народном веровању била најраспрострањенији облик куће до друге половине 19. века, али тада је нагло нестала. У планини има још по нека дубача.
- На ушћу Боровске у Предолску реку налази се старо гробље под локалним називом латинско гробље. Гробље потиче из средњег века и у њему је сахрањивано локално становништво.
- Вук Караџић у Даници за 1827. годину у списку села Пожешке нахије помиње сва ова села.
- У Гокчаници се налази се налази гроб непознатог српског војника из Дринске дивизије који је погинуо у Миљковцу 1915. године.
- Свештеник Симо Маниташевић стрељан је у Међуречју од Немаца са два сина 1942. године.
- Под Османску власт Гокчаница је пала када и рудници Плана и Запланина, 1455. године.
- Мешаница или мешано жито је назив за комбинацију два жита која су сађена заједно, како би им се повећала отпорност и побољшала искористљивост хранљивих материја из тла. Мешаница се гајила у хладнијим и сиромашнијим, претежно брдским крајевима.

Људи причају

Како би сазнали нешто више о историји и култури Гокчанице, екипа младих истраживача је разговарала са шефом месне канцеларије у пензији, Добривојем Милошевићем Трифкетом.

Цео овај предео се састоји од пет насељених места и десет заселака. У насељена места спадају: Гокчаница, Борово, Пределе, Јуречје и Рудњак, а најнасељенији засеоци су: Добра Буква, Убово, Црвањ...

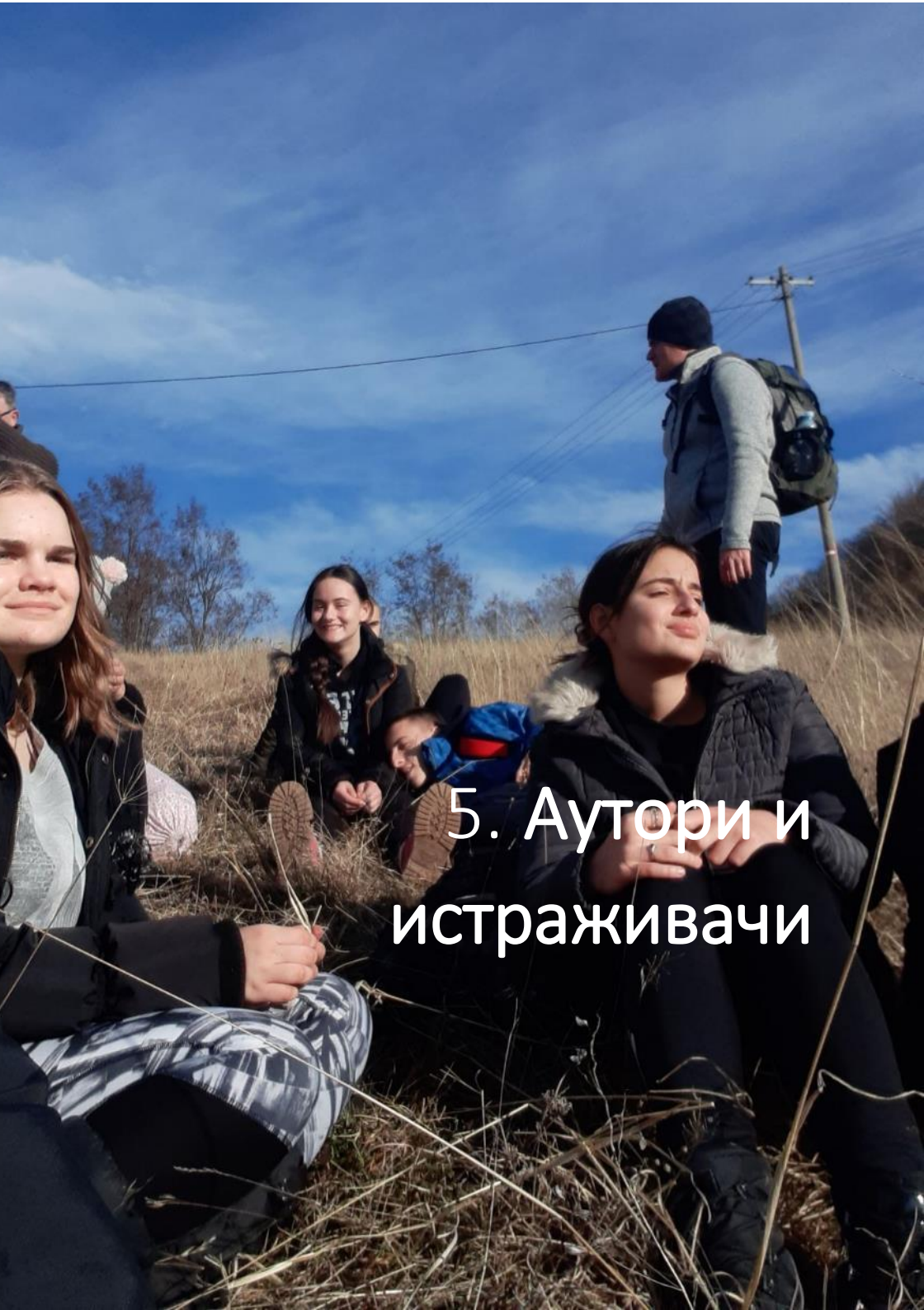
Историја Гокчанице, како је то казао Добривоје, по народној причи почиње са три брата која су се доселила у Гокчаницу. Име најстаријег брата је непознато, али се претпоставља да се звао Гвозден и да се настанио у засеоку Добра Буква. Други брат, Милош, се замерио спахији који је управљао селом и због тога је био пребачен у најсиромашнији део, Мираше. Трећи брат, Живан, се населио у Жупањцима.

Гокчанци су још од давних времена имали поседе у Жичи, како каже Добривоје, где би одржавали имања и бавили се пољопривредом. То можемо потврдити и у пописима из манастира Жиче, у ком се Гокчаница помиње још од 1220.године. Гокчаница је позната и по рудницима, о чему нам говори податак да је кнез Милош Обреновић издао налог да се овај предео истражи.

Имања у Жичи су била скупља од оних у Гокчаници. Временом, све више становништва се преселило у Жичу. Из пописа се сазнаје да је у Гокчаници постојало 420 домаћинстава, али касније, посебно после деведесетих година прошлог века, број се смањио на 200, углавном старачких домаћинстава, у којима живи само једна или евентуално две особе. Добривоје је био водич младим истраживачима и испричао им је и о посетама, не само Срба, него и странаца који би остајали и по десет недеља у Гокчаници и дивили се лепој природи.

A group of people are gathered in a field of tall, dry grass under a clear blue sky. In the foreground, a young woman with long brown hair is looking towards the camera. To her right, another young woman is looking upwards. In the background, a man with a backpack is standing near a utility pole. The overall scene suggests an outdoor activity or field research.

5. Аутори и истраживачи

Ја сам **Невена Савићевић**, имам 18 година. Мале ствари ме одушевљавају, заљубљена сам у природу и уметност, а слободно време волим да проводим са сестром. Јако је важно бити свестан света око себе, а нарочито околине у којој живимо. Због тога, ово путовање ме је инспирисало и пружило прилику да сазнам нове и занимљиве ствари, за које нисам знала да су ми надхват руке.

Здраво, ја сам **Софија Ђурић** и идем у трећи разред „Гимназије“, филолошког смера. Учествовала сам на различитим пројектима о очувању природе, али и о новинарству, креативном писању, историји и многим радионицама везаним за проблеме и идеје младих. У слободно време пишем, како за локалне портале, тако и за литерарне конкурсе. Волим да читам, слушам музику и упознајем нове људе.

Зовем се **Ања Карановић** и долазим из Краљева. До скоро сам живела у Италији где сам ишла у школу и научила да причам италијански. Волим старију музику и свирам гитару, музика је веома битна у мом животу. Од малена сам проводила доста времена у природи, волим да планинарим и да се шетам. Ово искуство је било незаборавно, дуге шетње, планинарење и истраживање биле су права авантура. Упознала сам Толишњицу и Гокчаницу, места у околини Краљева за које нисам знала да постоје. То су места задивљујуће природне лепоте, којима ћу се сигурно враћати. Надам се да ће та места озивети и да неће пасти у заборав, јер нуде доста тога. Такође сам на овом кампу упознала нове пријатеље који су ово искуство учили лепшим. Препоручујем свима да обиђу природу у близини Краљева. Да уживају, да је чувају, да не

бацају смеће, а то је најмање што можемо урадити.

Моје име је **Мара Пејчиновић**, долазим из Краљева и похађам осми разред основне школе.

Велику љубав гајим према глуми. Глумим од своје 7. године и врло сам посвећена томе.

Учествовала сам у разним школским и позоришним представама, а и ишла сам на разне кастинге.

На кампу нам је било одлично. Упознала сам доста људи, посетила разна места и много се лепо провела.

Зовем се **Богдан Јелић** и имам 16 година. Идем у Пољопривредно-хемијску школу "Др Ђорђе Радић", смер техничар за заштиту животне средине. За овај камп сам се пријавио зато што волим да истражујем природу и да упознајем нове другаре. На овом кампу сам научио пуно, прошао дивне авантуре и упознао сам нове другаре које никада нећу заборавити.

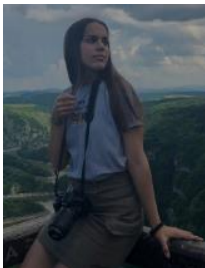
Здраво свима, зовем се **Ђорђе**. Имам 17 година и долазим из ПХШ "Др Ђорђе Радић", смер ветеринарски техничар. Уживам у дугим шетњама и истраживању природе, као и провођењу времена са својим пријатељима и животињама. За све вас који се заимате за животињски свет, можете да посетите моју дигиталну енциклопедију на Инстаграму под називом „Додо педиа“. Ово путовање ме је веома инспирисало и надахнуло. Током обиласка упознао сам пуно нових пријатеља и предела који су учинили ово путовање несвакидашњим.

Моје име је **Марина Јовићевић** и четврта сам година пољопривредно - хемијске школе, наравно као и сваки четвртак, свакодневно се сусрећем са питањем чиме ћеш да се бавиш у будућности? Неко сам ко воли путовања, природу, упознавање нових људи и баш из тих разлога сам одлучила да учествујем у овом кампу. На овом кратком али врло поучном путовању схватила сам да је природа нешто што сваки човек треба да цени, природа је оно од чега он живи и место одакле он потиче. Обилазећи стари град Богут, Толишницу и Гокчаницу, причајући са мештанима и слушајући приче и веровања из давних времена схватила сам колико велики значај за нас, наш народ и нашу државу, та места имају. Помно пратећи и слушајући водиче и мештане одлучила сам да је природа и њене благодати нешто чему ћу се у будућности максимално посветити. Свакоме бих препоручила да путује кад год му се пружи прилика јер природа је нешто што треба да се воли и у чему треба са се ужива.

Ја сам **Лидија Пандрц** ученица Економско-трговинске школе у Краљеву. Интересује ме спорт, природа и животна средина, због тога ми је било задовољство да прођем са организацијом ИДА и водичем из удружења Троглав у ово незаборавно искуство на Столовима.

Моје име је **Јелена Веселиновић** и ученица сам другог разреда Економско-трговинске школе у Краљеву. Заљубљеник сам у природу и фотографију и своје слободно време радо проводим напољу дружећи се са другима. Волим дуге шетње и истраживање нових предела, тако да сам се одлично провела на Гочу и Столовима. Било је то прелепо дружење и

свакако једно незаборавно искуство и јако ми је драго што сам била део оваквог пројекта.

Марко Лазаревић, ученик 2. разреда Гимназије Краљево. Интересовања су ми спорт и програмирање. Планине Гоч и Столови су ме одушевиле предивним пејзажима и чистом природом. Камп ћу памтити и по сарадњи са дивним људима.

Зовем се **Наташа Банковић**, ученица 4. разреда Пољопривредно – хемијске школе „ Др Ђорђе Радић „ у Краљевоу. У обиласку Лопатнице, Толишнице и Гокчанице видели смо доста занимљивих ствари. Најзанимљивији доживљај је пут до пећине, пут је био већим делом неприступачан, што нам је било додатни изазов. Упознали смо дивне и гостољубиве људе који су нам причали о свом животу у оваквој природи. Научили смо доста нових ствари, упознали нове пријатеље, младе љубитеље природе.